

कूर्मो गार्त्समदो, गृत्समदो वा। आदित्यः। त्रिष्टुप्

इमा गिर आदित्येभ्यो घृतस्त्रूः सनाद्राजभ्यो जुह्वा जुहोमि।

शृणोतु मित्रो अर्यमा भगो नस्तुविजातो वरुणो दक्षो अंशः ॥ २.०२७.०१

इमाः- एतान्। घृतस्त्रूः- दीप्तिमतः। गिरः- मन्त्रान्। जिह्वा- वाचा। सनात्- सनातनकालतः।
आदित्येभ्यः- अखण्डप्रकृतिजेभ्यः। जुहोमि- यच्छामि। मित्रः- स्नेहाधिदेवता। अर्यमा-
औदार्याधिदेवता। भगः- सौभाग्याधिदेवता। तुविजातः- बहुधा जातः। वरुणः- ऋताधिदेवता।
दक्षः- समर्थः। अंशः- सोमो रसाधिदेवता। नः- अस्मन्मन्त्रान्। शृणोतु- एकैकशः शृणोतु ॥१॥

इमं स्तोमं सक्रतवो मे अद्य मित्रो अर्यमा वरुणो जुषन्त।

आदित्यासः शुचयो धारपूता अवृजिना अनवद्या अरिष्टाः ॥ २.०२७.०२

मे- मम। इमम्- एतम्। स्तोमम्- मन्त्रम्। अद्य- इदानीम्। मित्रः- स्नेहाधिदेवता। अर्यमा-
दानाधिदेवता। वरुणः- ऋताधिदेवता। सक्रतवः- सप्रज्ञाः। जुषन्त- सेवन्ताम्। आदित्यासः-
अखण्डप्रकृतिजाः। शुचयः- शुद्धाः। धारपूताः- रसधारया पवित्राः। अवृजिनाः- अदुःखाः।
अनवद्याः- वीतमलाः। अरिष्टाः- अहिंसकाः ॥२॥

त आदित्यास उरवो गभीरा अदब्धासो दिप्सन्तो भूर्यक्षाः।

अन्तः पश्यन्ति वृजिनोत साधु सर्वं राजभ्यः परमा चिदन्ति ॥ २.०२७.०३

ते- अमी। आदित्यासः- अखण्डप्रकृतिजाः। उरवः- विस्तीर्णाः। गभीराः- अगाधाः। अदब्धासः-
शत्रुवशमप्राप्ताः। दिप्सन्तः- शत्रून् वशीकुर्वन्तः। भूर्यक्षाः- प्रभूतदर्शनाः। अन्तः- जीवानामन्तः।
वृजिना- पापानि। उत- अपि च। साधु- पुण्यानि। पश्यन्ति। सर्वम्। परमा- दूरस्थमपि।
राजभ्यः- आदित्येभ्यः। अन्ति- अन्तिके भवति ॥३॥

धा॒रय॑न्त आ॒दि॒त्यासो॒ जग॑त्स्था दे॒वा वि॒श्वस्य॑ भु॒वनस्य॑ गो॒पाः ।

दी॒र्घाधि॑यो रक्ष॑माणा अ॒सुर्य॑मृ॒तावा॑न॒श्चय॑माना ऋ॒णानि॑ ॥ २.०२७.०४

आदित्यासः- अखण्डप्रकृतिजाः । जगत्- विश्वम् । धारयन्तः । स्थाः- भवथ । देवाः- द्योतनशीलाः । विश्वस्य- सर्वस्य । भुवनस्य- जगतः । गोपाः- रक्षकाः । दीर्घाधियः- दीर्घधारणावन्तः । असुर्य- प्राणम् । रक्षमाणाः- पालयन्तः । ऋणानि- देवर्णानि मनुष्यरचितयज्ञेन । चयमानाः- नाशयन्तः । ऋतवानाः- प्रकृतिनियतिभूतसत्यरक्षका भवन्ति ॥४॥

वि॒द्यामा॑दि॒त्या अ॒वसो॒ वो अ॒स्य यद॑र्यम॒न्मय॑ आ चि॒न्मयो॒भु ।

यु॒ष्माकं॑ मि॒त्रावरु॑णा प्र॒णीतौ॑ परि॒ श्वभ्रे॑व दु॒रितानि॑ वृ॒ज्याम् ॥ २.०२७.०५

आदित्याः- हे अखण्डप्रकृतिजाः । वः- युष्माकम् । अस्य अवसः- एतस्या रक्षायाः । विद्याम्- ज्ञानवान् भवेयम् । यत्- या रक्षा । भये । चित्- अपि । मयोभु- सुखकारिणी भवति । अर्यमन्- हे दानाधिदैवत । मित्रावरुणा- हे स्नेहाधिदैवत हे ऋताधिदैवत । युष्माकम्- वः । प्रणीतौ- प्रकर्षनीत्याम् । परि- परितः । श्वभ्रेव- गर्तभूतानि । दुरितानि- पापानि । वृज्याम्- त्यजामि ॥५॥

सु॒गो हि॒ वो अ॑र्यम॒न्मित्र॑ पन्था॒ अनृ॑क्षरो वरु॒ण सा॒धुरस्ति॑ ।

तेना॑दि॒त्या अ॒धि वो॑चता नो॒ यच्छ॑ता नो दु॒ष्परि॑हन्तु श॒र्म ॥ २.०२७.०६

अर्यमन् । मित्र । वरुण । वः- युष्माकम् । पन्थाः- मार्गः । सुगः- सुगम्यः । अनृक्षरः- अकण्टकः । साधुः । अस्ति- भवति । तेन- तं मार्गम् । आदित्याः- हे अखण्डप्रकृतिजाः । नः- अस्मभ्यम् । अधि वोचत- उपदिशत । नः- अस्मभ्यम् । दुष्परिहन्तु- परिहर्तुमशक्यम् । शर्म- भद्रम् । यच्छत- दत्त ॥६॥

पि॒प॒र्तु नो॒ अ॒दि॒ती रा॒जपु॒त्राति॑ द्वे॒षांस्य॑र्य॒मा सु॒गेभिः॑ ।

बृ॒हन्मि॒त्रस्य॑ वरु॒णस्य॑ श॒र्मोप॑ स्याम पु॒रुवी॒रा अ॒रि॒ष्टाः ॥ २.०२७.०७

राजपुत्रा- देवमाता । अदिति:- अखण्डप्रकृतिः । न:- अस्मान् । पिपर्तु- पूरयतु । अर्यमा-
दानाधिदेवता । सुगेभि:- सुखेन । द्वेषांसि- द्वेषभावनानि । अति- तारयतु । पुरुवीरा:-
प्रभूतवीर्यसम्पन्नाः । अरिष्टा:- अहिंसकाः । मित्रस्य । वरुणस्य । बृहत्- महति । शर्म- भद्रे । उप
स्याम- भवेम ॥७॥

तिस्रो भूमीर्धारयन्त्रीरुत द्यून्त्रीणि व्रता विदथे अन्तरैषाम् ।

ऋतेनादित्या महि वो महित्वं तदर्यमन्वरुण मित्र चारु ॥ २.०२७.०८

एषाम्- एतेषां देवानाम् । अन्त:- मध्ये । विदथे- यज्ञे । तिस्रो भूमीः । त्रीन् द्यून् । उत- अपि च ।
धारयन्- धारयन्ति । अर्यमन् । वरुण । मित्र । आदित्याः । ऋतेन- प्रकृतिनियतिभूतसत्येन । व:-
युष्माकम् । महित्वम्- महिमा । महि- महान् । चारु- कल्याणो भवति ॥८॥

त्री रौचना दिव्या धारयन्त हिरण्ययाः शुचयो धारपूताः ।

अस्वप्नजो अनिमिषा अदब्धा उरुशंसा ऋजवे मर्त्याय ॥ २.०२७.०९

हिरण्ययः- दीप्ताः । शुचयः- पवित्राः । धारपूताः- रसपवित्रिताः । अस्वप्नजः अनिमिषा:-
जागरूकाः । अदब्धा:- अहिंस्याः । उरुशंसा:- बहुधा मन्त्रेषु प्रशंसिताः । ऋजवे- सत्यनिष्ठाय ।
मर्त्याय- मनुष्याय । त्री रोचना दिव्या- भूर्भुवःसुवरादीनि । धारयन्त- धारयन्ति ॥९॥

त्वं विश्वेषां वरुणासि राजा ये च देवा असुर ये च मर्ताः ।

शतं नो रास्व शरदो विचक्षेऽश्यामायूषि सुधितानि पूर्वा ॥ २.०२७.१०

असुर- प्राणद । वरुण- ऋताधिदेवत । ये च देवा ये च मर्ताः- ये देवा मनुष्याः सन्ति तेषाम् ।
विश्वेषाम्- सर्वेषाम् । त्वम्- भवान् । राजा- ईश्वरः । असि- भवति । विचक्षे- विशेषदर्शनाय । न:-
अस्मभ्यम् । शतं शरदः- शतायुः । रास्व- देहि । पूर्वा- सनातनसन्मार्गस्थानि । सुधितानि-
शोभनधारणायुतानि । आयूषि । अश्याम- अनुभवेम ॥१०॥

न दक्षिणा वि चिकिते न सव्या न प्राचीनमादित्या नोत पश्चा।

पाक्या चिद्वसवो धीर्या चिद्युष्मानीतो अभयं ज्योतिरश्याम् ॥ २.०२७.११

दक्षिणा- भवतां दक्षिणो भागः। न वि चिकिते- न विशेषेण ज्ञायते। न सव्या- न वामो भागः।
आदित्याः- हे देवाः। न प्राचीनम्- न पुरोभागः। उत- अपि च। न पश्चा- न पृष्ठभागः। वसवः-
हे शरण्याश्चित्तवृत्तिस्तम्भकारकाः। वस निवासे। वसु स्तम्भे। पाक्या- तस्माद्भवद्भिः
पक्तव्योऽहम्। धीर्या- धारणाकुशलः सन्। युष्मानीतः- युष्माभिर्नीतः। अभयं ज्योतिः-
ज्ञानप्रकाशम्। अश्याम्- अनुभवेयम् ॥११॥

यो राजभ्य ऋतनिभ्यो ददाश यं वर्धयन्ति पुष्ट्यश्च नित्याः।

स रेवान्याति प्रथमो रथेन वसुदावा विदथेषु प्रशस्तः ॥ २.०२७.१२

यः। ऋतनिभ्यः- प्रकृतिनियतिभूतसत्यनेतृभ्यः। राजभ्यः- देवेभ्यः। ददाश- ददाति। यम्।
नित्याः- सनातनाः। पुष्ट्यः- पोषकाः। च। वर्धयन्ति। सः। रेवान्- दानयोग्यधनयुक्तः। प्रथमः-
मुख्यः सन्। रथेन- स्ववाहनेन। याति- गच्छति। वसुदावा- सम्पदायकः सन्। विदथेषु- यज्ञेषु।
प्रशस्तः- यशस्वी भवति ॥१२॥

शुचिरपः सूयवसा अदब्ध उप क्षेति वृद्धवयाः सुवीरः।

नकिष्टं घ्नन्त्यन्तितो न दूराद्य आदित्यानां भवति प्रणीतौ ॥ २.०२७.१३

यः। आदित्यानाम्- अखण्डप्रकृतिजानाम्। प्रणीतौ- प्राकर्षणीत्याम्। भवति- अस्ति। सः।
शुचिः- परिशुद्धः सन्। अपः- उदकानि। सूयवसाः- शोभनसस्यानि। अदब्धः- अहिंसितः।
वृद्धवयाः- प्रभूतान्नः। सुवीरः- शोभनवीर्यसम्पन्नः। उप क्षेति- निवसति। तम्। न अन्तितः। न
दूरात्। नकिः- न। घ्नन्ति- अन्तराया हिंसन्ति ॥१३॥

अदिते मित्र वरुणोत मृळ यद्वो वयं चकृमा कच्चिदागः।

उर्वश्यामभयं ज्योतिरिन्द्र मा नो दीर्घा अभि नशन्तमिस्राः ॥ २.०२७.१४

अदिते- अखण्डप्रकृतिज । मित्र- स्नेहाधिदैवत । उत- अपि च । वरुण- ऋताधिदैवत । मृळ-
आनन्दयत । वयम् । वः- युष्माकम् । यत् कञ्चित्- यत्किञ्चित् । आगः- द्रोहम् । चकृम-
कृतवन्तः । तन्नाशयतेति शेषः । इन्द्र- परमेश्वर । उरु- विस्तृतम् । अभयं ज्योतिः- ज्ञानप्रकाशम् ।
अश्याम्- अनुभवेयम् । दीर्घाः- दीर्घाः । तमिस्राः- अन्धकाराः । नः- अस्मान् । मा अभि नशन्-
मा व्याप्नुवन्तु ॥१४ ॥

उभे अस्मै पीपयतः समीची दिवो वृष्टिं सुभगो नाम पुष्यन् ।

उभा क्षयावाजयन्त्याति पृत्सूभावर्धौ भवतः साधू अस्मै ॥ २.०२७.१५

अस्मै- एतस्मै । समीची- सङ्गते द्यावापृथिव्यौ । उभे । पीपयतः- वर्धयतः । सुभगो नाम-
सौभाग्यवान् । दिवः- नभसः । वृष्टिम् । पुष्यन्- पोषयन् भवति । पृत्सु- वृत्रैर्जनितेषु युद्धेषु । उभौ
क्षयौ- उभे आधिभौतिकाध्यात्मिके । आजयन्- रक्षोभ्यो जयन् । याति- गच्छति । अस्मै- एतस्मै
यजमानाय । उभौ अर्धौ- उपासकस्य उभावंशौ दैवं मानुषञ्च । साधू । भवतः ॥१५ ॥

यावौ माया अभिद्रुहेयजत्राः पाशा आदित्यारिपवे विचृत्ताः ।

अश्वीवताँ अतियेषं रथेनारिष्टा उरावाशर्मन्स्याम ॥ २.०२७.१६

अभिद्रुहे- द्रोहिणे । रिपवे- शत्रवे । वः- युष्माकम् । याः । मायाः- मायामयाः । पाशाः । विचृत्ताः-
हिंसार्थं प्रसारिताः । अश्वीव- तुरगवाहन इव । तान् । रथेन- ऋताख्यरथेन । अति येषम्-
अतितरेयम् । आदित्याः- हे देवाः । अरिष्टाः- अहिंसका वयम् । उरौ- विस्तीर्णे । शर्मन्- मङ्गले ।
आ- आभिमुख्येन । स्याम- भवेम ॥१६ ॥

माहं मघोनो वरुण प्रियस्य भूरिदान्न आ विदं शूनमापेः ।

मा रायो राजन्सुयमादव स्थां बृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥ २.०२७.१७

वरुण- ऋताधिदैवत । अहम् । मघोनः- धनवतः । प्रियस्य । भूरिदान्नः- भूरिदातुरपि । आपेः-
बन्धुवर्गानां पुत्रपौत्रादिकानाम् । शूनम्- दारिद्र्यं । न आविदम्- न निवेदयानि । याचनार्थं न
गच्छेयम् । स्वायासेनैव दारिद्र्यं नाशयानि । माहं राजन्नन्यकृतेन भोजमिति श्रुतेः । राजन् । सुयमात्-
सुष्ठु नियमितात् स्वार्जितादिति भावः । रायः- वित्तात् । मा अव स्थाम्- भ्रष्टो मा भवेयम् । विदथे-
यज्ञे विद्वत्सदसि । सुवीराः- शोभनवीर्यसम्पन्नाः सन्तः । बृहत्- महत् । वदेम ॥१७॥